

УДК 336:658.1:351.863

Наталія Темнікова

Nataliya Temnikova

**РОЗВИТОК МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ПЕРСПЕКТИВНОГО АНАЛІЗУ
ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ****DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF PERSPECTIVE ANALYSIS OF
FINANCIAL SOLVENCY OF ENTERPRISES**

Обґрунтовано методичний підхід до перспективного аналізу фінансової спроможності підприємств. Надано характеристику рівнів і складових фінансової спроможності підприємств. Сформовано систему показників оцінювання фінансової спроможності підприємств. Розроблено матричну модель динамічного нормативу фінансової спроможності підприємств. Запропоновано інтегральний показник фінансової спроможності підприємств за нормативно-динамічним критерієм. Наведено методичні рекомендації щодо вибору варіантів покращення стану фінансової спроможності підприємств.

Ключові слова: фінансова спроможність, підприємство, перспективний аналіз, динамічний підхід, нормативно-динамічний критерій, інтегральний показник.

The methodical approach is substantiated to the perspective analysis of financial solvency of enterprises. The description of levels and constituents of financial solvency of enterprises is given. The system of indices of estimation of financial solvency of enterprises is formed. The matrix model of dynamic norm of financial solvency of enterprises is worked out. The integral index of financial solvency of enterprises is offered on a normatively-dynamic criterion. Methodical recommendations are brought in relation to the choice of variants of improvement of the state of financial solvency of enterprises.

Keywords: financial solvency, enterprise, perspective analysis, dynamic approach, normatively-dynamic criterion, integral index.

Постановка проблеми. В умовах нестабільності та непередбачуваності стану сучасної економіки діяльність підприємств супроводжується різними кризовими ситуаціями, результатом яких може стати фінансова неспроможність. Аналіз динаміки факторів, що негативно впливають на фінансову спроможність вітчизняних підприємств, свідчить про наявність низки проблем, серед яких: неплатоспроможність, збитковість та низька рентабельність, зростання фінансової залежності, неоптимальна структура капіталу та нестача власного капіталу. Для оцінки фінансової спроможності підприємства використовується значна кількість різноманітних фінансових показників, що ускладнює її інтерпретацію та порівняння із іншими підприємствами. Крім того, принципове значення для управління має оцінка загальних тенденцій фінансової спроможності. Тому виникає потреба в розробці методичних положень перспективного аналізу фінансової спроможності підприємств через використання інтегральних показників. Це надасть можливість формування інформації для вибору методів управління фінансовою спроможністю підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження основних теоретичних категорій, питань методології, концепцій і методик аналізу фінансової спроможності підприємств і регіону відображено в наукових розробках таких вчених, як: С. А. Агапцов, Н. Г. Акулова, О. І. Гончаров, І. М. Камінська, А. Л. Карапетян, Р. О. Костирко, В. О. Кочуєв, Г. С. Мерзлікіна, О. В. Козлова, Т. О. Смєлова, Ю. О. Терлецька [1–3; 5–8]. У межах усталеної практики критерії комплексної оцінки фінансової спроможності підприємства переважно пов'язані з: порівнянням фактичних індикаторів з еталоном (пороговими значеннями показників), усередненням нормованих показників, використанням системи балів залежно від значень показників. У той же час питання методичного забезпечення перспективного аналізу фінансової спроможності підприємств із використанням динамічного підходу та побудовою інтегральних показників розроблені недостатньо.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування методичних положень щодо перспективного аналізу фінансової спроможності підприємств для вибору варіантів

покращення її стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах невизначеності ринкового середовища фінансова спроможність підприємств є однією із ключових характеристик розвитку підприємства. Проведені дослідження дали змогу виокремити два підходи до визначення фінансової спроможності підприємства: пряме (функціональне) і зворотне (негативне). Пряме визначення містить ознаки, які характерні для економічної системи в стані фінансової спроможності: забезпеченості фінансовими ресурсами, фінансової рівноваги, платоспроможності, фінансового потенціалу, віддачі на вкладений капітал, ділової активності, запасу фінансової міцності та фінансової незалежності. У зворотному визначенні фінансова спроможність трактується як відсутність фінансової неспроможності. До другого підходу відносяться визначення фінансової спроможності, що використовуються в антикризовому управлінні.

Метою перспективного аналізу фінансової спроможності підприємства є визначення параметрів формування, розподілу і використання наявних фінансових ресурсів та потенційних можливостей, дотримання яких сприятиме забезпеченню платоспроможності, рентабельності та фінансової стійкості підприємства. Ця інформація використовується для розробки рішень щодо підтримки і покращення стану фінансової спроможності та запобігання розвитку фінансової неспроможності.

Вибір пріоритетних напрямів забезпечення фінансової спроможності здійснюється залежно від її фактичного рівня, визначеного за результатами аналізу. Зниження характеристики фінансової спроможності від позитивної (абсолютної) до негативної (кризовий стан та банкрутство) означає відповідно: зниження вірогідності постійної фінансової спроможності (нормальний стан); зростання вірогідності тимчасової фінансової неспроможності (порушений стан); припущення про виникнення регулярних проблем забезпечення фінансової спроможності (передкризовий стан). Основне припущення оцінки фінансової спроможності – диз'юнктивність цього поняття. Це дає можливість розкласти проблему в ієрархію складових і здійснити оцінювання. Звідси, підґрунтям розробки методичного підходу до інтегральної оцінки фінансової спроможності є її визначення як синтетичної категорії, що відображає платоспроможність, фінансову стійкість та рентабельність.

Основна ідея динамічного підходу до перспективного аналізу фінансової спроможності підприємств полягає у формуванні попереднього варіанта її забезпечення на основі визначення низки ситуацій. Ситуація задається сукупністю параметрів стану фінансової спроможності підприємства у цей час та їх можливих змін у динаміці. Для забезпечення позитивної зміни індикатора фінансової спроможності необхідно певним чином змінити показники, ключові для цієї ситуації.

Методичною основою перспективного аналізу фінансової спроможності підприємств є система показників платоспроможності, яку розширено блоками показників фінансової стійкості та рентабельності. Зміну цих показників в напрямі покращення фінансової спроможності підприємства забезпечує виконання таких співвідношень:

$$\begin{aligned} T(x_{11}; x_{13}) > T(x_1) > T(x_{10}) > T(x_4) > T(x_5) > T(x_{12}); \\ T(x_{10}) > T(x_4) > T(x_3); \\ T(x_{11}; x_{13}) > T(x_1) > T(x_{10}) > T(x_9) > T(x_3); \\ T(x_6) > T(x_{12}); T(x_7) > T(x_3); T(x_8) > T(x_3); T(x_{10}) > T(x_2), \end{aligned} \quad (1)$$

де x_i – i -й індикатор динамічного нормативу (табл. 1), $i=1,2,\dots,13$.

Динамічний підхід до аналізу фінансової спроможності підприємств передбачає порівняльний аналіз динамічного нормативу із фактичними темпами зростання показників. Фінансова спроможність підприємства за нормативно-динамічним критерієм є абсолютною, якщо упорядкування її показників відповідно з оцінками їх динаміки (темпи або індекси зростання) відповідає еталону (динамічному нормативу). Це дозволяє визначити міру потенційної можливості відхилення від мети забезпечення фінансової спроможності внаслідок зміни її динамічних параметрів.

Таблиця 1

Матрична модель співвідношень показників аналізу фінансової спроможності підприємств за нормативно-динамічним критерієм

Індикатор динамічного нормативу (x)	Номер індикатора (i / j)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Обсяг реалізації продукції	1				1	1					1	-1	1	-1
Довгострокові зобов'язання	2			1	1						-1			
Поточні зобов'язання	3		-1		-1			-1	-1	-1	-1			
Оборотні активи	4	-1	-1	1		1					-1	-1	1	-1
Необоротні активи	5	-1			-1						-1		1	-1
Виробничі запаси	6												1	
Поточні фінансові інвестиції	7			1										
Грошові кошти	8			1										
Дебіторська заборгованість	9			1							-1			
Власний капітал	10	-1	1	1	1	1				1		-1	1	-1
Чистий прибуток	11	1			1						1		1	
Активи	12	-1			-1	-1	-1				-1	-1		-1
Кредиторська заборгованість	13	1			1	1					1		1	

Примітка: +1 – темп зростання $T(x_i) > T(x_j)$; -1 – темп зростання $T(x_i) < T(x_j)$.

Інтегральну оцінку фінансової спроможності за нормативно-динамічним критерієм (ІФС_{нд}) пропонується здійснювати за формулою:

$$\text{ІФС}_{\text{нд}} = \sum_{k=1}^m \text{ПЗС}_k \left(\frac{1}{z_k} \sum_{i=1}^{n_k} \sum_{j=1}^{n_k} \text{ПВ}_{ij} \right); \sum_{k=1}^m \text{ПЗС}_k = 1; \quad (2)$$

$$\text{ПВ}_{ij} = \begin{cases} 1, & \text{за умови відповідності} \\ & \text{нормативному порядку} \\ 0, & \text{за умови невідповідності} \\ & \text{нормативному порядку} \end{cases}$$

де ПЗС_k – показник значущості k-ої складової фінансової спроможності; ПВ_{ij} – показник відповідності нормативному порядку між i-м і j-м показниками, n_k, z_k – кількість показників і нормативних співвідношень темпів зростання в динамічному нормативі k-ої складової фінансової спроможності ($z_k = n_k(n_k - 1)$), m – кількість складових фінансової спроможності.

Результати аналізу, наведені в табл. 2, свідчать про порушений стан фінансової спроможності досліджуваного підприємства. Для ВАТ «Луганський завод гірничого машинобудування» із 58 співвідношень у динамічному нормативі виконуються тільки 30. Оцінка фінансової спроможності за нормативно-динамічним критерієм складає 0,48. Найбільша невідповідність динамічному нормативу за показниками рентабельності та платоспроможності.

Використання динамічного підходу до інтегральної оцінки фінансової спроможності підприємства дозволяє: 1) оцінювати її за різноаспектними змістовними характеристиками (платоспроможність, рентабельність, фінансова стійкість); 2) враховувати динаміку індикаторів та відповідність співвідношень між ними нормативу; 3) оцінювати досягнення цілей забезпечення фінансової спроможності, які можуть бути виражені інтегральним показником.

Аналіз варіантів покращення стану фінансової спроможності підприємства проводиться із урахуванням збереження якості її фінансових показників – рентабельності, платоспроможності, фінансової стійкості (рис. 1).

Таблиця 2

Результати аналізу фінансової спроможності підприємства за нормативно-динамічним критерієм (на прикладі ВАТ «Луганський завод гірничого машинобудування», 2012 р.*)

Показники, що характеризують фінансову спроможність	Індикатори динамічного нормативу	Кількість динамічних співвідношень, що виконуються
1. Показники, що характеризують платоспроможність		
Коефіцієнт поточної ліквідності	Поточні зобов'язання	1
	Оборотні активи	1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Необоротні активи	1
	Поточні фінансові інвестиції	0
Коефіцієнт критичної ліквідності	Грошові кошти	0
	Дебіторська заборгованість	1
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	Власний капітал	3
Інтегральний показник платоспроможності		0,39
2. Показники, що характеризують рентабельність		
Коефіцієнт рентабельності підприємства	Обсяг реалізації продукції	0
	Власний капітал	1
Коефіцієнт рентабельності продаж	Чистий прибуток	0
Коефіцієнт трансформації	Активи	1
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Кредиторська заборгованість	1
Інтегральний показник рентабельності		0,17
3. Показники, що характеризують фінансову стійкість		
Коефіцієнт фінансової автономії	Власний капітал	1
Коефіцієнт чутливості	Поточні зобов'язання	1
	Оборотні активи	1
Коефіцієнт маневреності	Необоротні активи	1
	Виробничі запаси	0
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Дебіторська заборгованість	1
Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих коштів	Довгострокові зобов'язання	5
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Активи	2
Інтегральний показник фінансової стійкості		0,43
Інтегральний показник фінансової спроможності		0,48
Стан фінансової спроможності		порушений

* розраховано автором на основі річної регулярної інформації, що подається до Державної комісії із цінних паперів та фондового ринку [4]

До ознак незадовільного стану фінансової спроможності відносяться збитки, не погашені в строк кредити, кредиторська заборгованість постачальникам, прострочена кредиторська і дебіторська заборгованість. Фінансова неспроможність може бути як випадковою, тимчасовою, так і тривалою, хронічною. Її причинами можуть бути недостатність фінансових ресурсів, невиконання плану реалізації продукції, нераціональна структура оборотних коштів, невчасне надходження платежів від контрагентів, агресивна стратегія управління.

Кількість варіантів визначається числом поєднань із 13 індикаторів динамічного нормативу, які є основою розрахунку 14 показників, що характеризують фінансову спроможність підприємств. Виключаються варіанти, що передбачають зростання позикового капіталу, оскільки це підвищує залежність від зовнішніх джерел фінансування (позначені на рис. 1 пунктиром). Необхідність врахування інфляційного ризику означає: 1) обмеження грошових коштів на рахунках і скорочення дебіторської заборгованості; 2) зростання ризику інвестиційного портфелю у зв'язку із підвищенням ймовірності банкрутства підприємств, цінні папери яких придбані (виключаються варіанти, позначені на рис. 1 подвійною лінією). Встановлені граничні межі зміни показників фінансової спроможності є підґрунтям прийняття рішень щодо розробки заходів, які через генерування потоків господарських операцій призведуть до поліпшення стану фінансової спроможності підприємства.

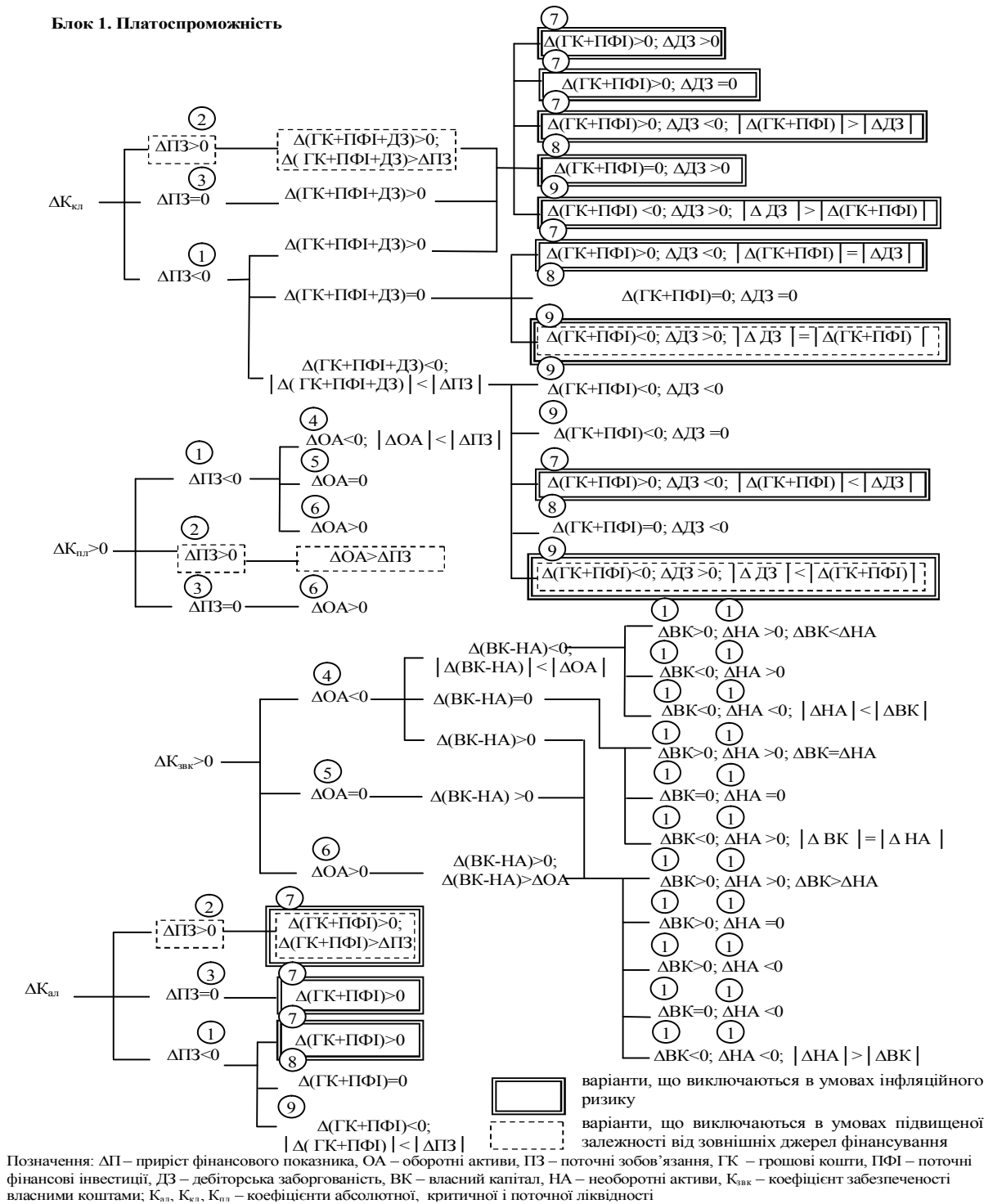

Рис. 1. Динамічний аналіз варіантів покращення показників, що характеризують фінансову спроможність підприємств (фрагмент на прикладі блоку показників, що характеризують платоспроможність)

Висновки. Перспективний аналіз фінансової спроможності підприємств орієнтований на отримання інформації для вибору варіантів покращення її стану. Варіанти покращення стану фінансової спроможності визначаються на основі результатів аналізу взаємозв'язку показників, які характеризують її складові: платоспроможність, рентабельність та фінансову стійкість. Визначальною передумовою удосконалення методів аналізу фінансової спроможності підприємства є модифікація його аналітичного забезпечення шляхом розробки інтегрального показника. Вибір пріоритетних напрямів забезпечення фінансової спроможності залежно від її типу ґрунтується на динамічному підході. Запропонований методичний підхід до аналізу

фінансової спроможності підприємств забезпечує визначення її стану за рівнями: абсолютний, нормальний, порушений, передкризовий, кризовий.

Подальшим напрямом дослідження є обґрунтування методичного підходу до комплексного багатокритеріального аналізу фінансової спроможності підприємств.

Список літератури

1. Камінська І. М. Інтегральна оцінка фінансової спроможності регіонів України / І. М. Камінська // Актуальні проблеми економіки : науковий економічний журнал. – 2008. – № 5 (83). – С. 92–101.
2. Костирко Р. О. Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація [монографія]. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2010. – 728 с.
3. Погостинская Н. Н., Погостинский Ю. А. Системный анализ финансовой отчетности. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 96 с.
4. Річна регулярна інформація, що подається емітентами цінних паперів до Державної комісії із цінних паперів та фондового ринку: [Електр. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stockmarket.gov.ua/ua-UA/reports>.
5. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 4-е изд., перераб. и доп. – Минск: ООО «Новое издание», 2000. – 688 с.
6. Смелова Т. А., Мерзликина Г. С. Оценка экономической состоятельности в антикризисном управлении предприятием: Монография / ВолгГТУ. – Волгоград, 2003. – 181 с.
7. Терлецька Ю. О. Формування економічної стратегії підприємства на основі оцінки економічної спроможності / Ю. О. Терлецька, С. О. Ластавчук, Т. К. Лей // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Вип. I. Економічні науки. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2009. – С. 221–228.
8. Шеремет А. Д., Сайфулин Р. С. Финансы предприятий. – М., ИНФРА-М, 1997. – 343 с.

References

1. Kamins'ka I. M. Integral'na ocinka finansovoї spromozhnosti regioniv Ukraїni / I. M. Kamins'ka // Ak-tual'ni problemi ekonomiki : naukovij ekonomichnij zhurnal. – 2008. – № 5 (83). – S. 92–101.
2. Kostirko R. O. Kontrol' i analiz v sistemi upravlinnja ekonomichnim potencialom gospodarjujuchogo sub'ekta: metodologija ta organizacija [monografija]. – Lugans'k: SNU im. V. Dalja, 2010. – 728 s.
3. Pogostinskaja N. N., Pogostinskij Ju.A. Sis-temnyj analiz finansovoj otchjotnosti. – SPb.: Izd-vo Mihajlova V. A., 1999. – 96 s.
4. Richna reguljarna informacija, shho podaet'sja emitentami cinnih paperiv do Derzhavnoї komisii z cinnih paperiv ta fondovogo rinku: [Elektr. resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.stockmarket.gov.ua/ua-UA/reports>.
5. Savickaja G. V. Analiz hozjajstvennoj dejatel'nosti predprijatija: 4-е izd., pererab. i dop. – Minsk: ООО «Novoe izdanie», 2000. – 688 s.
6. Smelova T. A., Merzlikina G. S. Ocenka jekono-micheskoj sostojatel'nosti v antikrizisnom upravlenii predprijatijem: Monografija / VolgGTU. – Volgograd, 2003. – 181 s.
7. Terlec'ka Ju. O. Formuvannja ekonomichnoї stra-tegii pidpriemstva na osnovi ocinki ekonomichnoї spro-mozhnosti / Ju. O. Terlec'ka, S. O. Lastavchuk, T. K. Lej // Naukovij visnik Chernivec'kogo torgovel'no-ekonomichnogo institutu KNTEU. – Vip. I. Ekonomichni nauki. – Chernivci: Knigi – HHI, 2009. – S. 221–228.
8. Sheremet A. D., Sajfulin R. S. Finansy pred-prijatij. – M., INFRA-M, 1997. – 343 s.

*Темнікова Наталія Василівна, к.е.н., доцент кафедри "Фінанси"
Східноукраїнський національний університет імені В. Даля*

Стаття надійшла до редакції 02.10.2013